

17. Румянцева С. Становлення україномовної преси в Наддніпрянській Україні / С. Румянцева – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [incognita.day.kiev.ua/stanovlennya-ukrayinomovnoyi-presi-v-addnipryanskij-ukrayini.html](http://incognita.day.kiev.ua/stanovlennya-ukrayinomovnoyi-presi-v-addnipryanskij-ukrayini.html)
18. Стернин Г. Очерки русской сатирической графики / Г. Стернин – М: Изд-во Искусство, 1964.
19. Стихотворная сатира первой русской революции (1905-1907 гг.) / Предисловие А. Нинова. – Л., 1969. – С.1–75.
20. Хмурий В. Образотворча сатира 1905 року / В. Хмурий // Всесвіт. – №22-23. – 1905. – С.12–15.
21. Чикаленко Є. Щоденник (1907 – 1917) // Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку ХХ ст. / [Уклад. Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко]. – Київ : Дослідницький центр історії української преси, 2001. – 448 с. (С.160–212).
22. Шершень. – Київ, 1906. – №№ 1–26.
23. Щербакова Е. Визуальна история / Щербакова Е. // Между канунами. Исторические исследования В России за последние 25 лет. – М.: АИРО – XXI, 2013. – С. 1380-1396.

*Summary.* The article death with searching of features of illustrations in the Ukrainian satirical magazines of the beginning of the XX century as information transmission medium in the conditions of non-formation of language and stylistic system of the Ukrainian journalism. Types and functions of illustrative forms, features of their communication with verbal part of satirical magazines are analyzed also. It is proved that caricatures become an independent element of the printing edition, losing function only additions of the verbal text.

*Key words:* satirical edition, illustration, caricature, 'a creolized text'.

УДК 811. 161. 2'367. 625

К.М. Іваночко

## **ПРО ОСОБЛИВОСТІ НАГОЛОШУВАННЯ ЛЕКСЕМ ПОПАДАТИ / ПОПАСТИ, ПОТІПАТИ ЯК ДІЄСЛІВ РОДІВ ДІЇ В ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ У ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНИМИ**

*У статті проаналізовано особливості наголошування зазначених дієслівних лексем, мотивованих суфіксальними дериватами з праслов'янською семантикою родів дії, у подільських говірках (на матеріалі діалектних текстів) порівняно з їх наголошуванням в інших говорах, варіантах української літературної мови та сучасній українській літературній мові. В основу аналізу покладено дериваційно-граматичні та лексико-семантичні особливості. Перехідний характер подільських говірок убезпечив аналізованим вербативам наголосову співвіднесеність з акцентуацією їх в південно-західних і південно-східних говорах української мови, з перевагою перших.*

*Ключові слова:* акцентуація, подільські говірки, акцентний тип, співвіднесеність, семантика родів дії.

*Мова (і система наголосу) українських пам'яток дуже близька до живої народної мови, особливо до її західних говорів.  
І. Огієнко*

У південно-західному наріччі виділяється відносно невелика й чітко окреслена **карпатська** група говорів (гірський ареал) і набагато більша за територією, але менш виокремлювана (на північному сході від Карпат), що номінується «прикарпатською групою», яка представлена чотирма головними говірковими підгрупами: волинською, подільською, наддністрянською й надсянською.

Подільський ареал – це південні райони Хмельницької й Вінницької областей, південно-західні Черкаської, західні Кіровоградської, північно-західні Миколаївської та Одеської, тобто терени історичного Поділля. Межують вони з наддністрянськими, покутсько-буковинськими й волинськими, – південно-західної групи говорів, та середньонадніпрянськими й степовими – південно-східної, а тому й характеризуються ознаками цих мовних варіантів, з перевагою південно-західного. Особливості подільських говірок зумовлені й історичними чинниками – засе-

ленням Поділля ще в доісторичні часи. Літописні джерела інформують, що предками подолян, як і наддністрянців, були уличі. Однак Ф. Жилко закріплює за дулібами, не беручи до уваги літописних матеріалів, терени теперішньої Вінницької, Хмельницької, частково Волинської, Рівненської і Тернопільської областей [5, 34]. Літописи ж свідчать, що теренами розселення дулібів були верхів'я Західного Бугу, тобто – Західна Волинь й північні райони Львівщини та Тернопільщини. Мовні факти потверджують, що подільські говірки у своїй основі – це наддністрянський тип говірок, з деякими південноволинськими й частково південно-східними рисами, як пізнішими нашаруваннями. Співвіднесеність з наддністрянськими говірками мотивується дозаселенням «Поділля в минулому втікачами з Галичини, Волині, Полісся» [13, 186]. Дослідження доводять, що ареалом південноволинських говірок стали північні райони Хмельницької області й частково Вінницької, а подільських – *центральні та південні*.

Південно-західні говори української мови в наголосовому аспекті становлять неабиякий інтерес, тому що їх акцентуація, на думку Я. Закревської, не уніфіковувалася й ніколи не уніфікується з літературною нормою [4, 132]. Оскільки подільські говірки належать до перехідних, то саме тому становлять неабиякий інтерес.

Змішаний характер подільських говірок у структурі говорів української мови зумовлює *актуальність* проблеми.

*Мета* – проаналізувати акцентуаційні особливості префіксально-суфіксальних вербативів доконаного (недоконаного) виду в подільських говірках із суфіксальними морфемами *-а-*, *-ш-* (нульовий тематичний афікс), мотивованих суфіксальними дериватами з праслов'янською семантикою родів дії, потвердивши їх «перехідний» статус.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких *завдань*: виявити співвіднесеність наголосових особливостей означених дієслівних утворень із семантичними та дериваційно-граматичними; порівняти їх акцентуацію з наголошуванням в інших південно-західних і південно-східних говорах, варіантах української літературної мови та сучасній українській літературній мові; виявити акцентуаційні розбіжності в різних діалектах, пояснивши причини; простежити закоріненість акцентуації подільських вербативів в акцентну систему давньої української мови; спробувати з'ясувати місце й роль подільських говірок у становленні акцентної системи південно-західних і південно-східних говорів української мови.

*Об'єктом дослідження* стали дієслівні лексеми, зареєстровані в збірнику діалектних текстів «Говори української мови» / Відповідальний редактор Т. Назарова, а *предметом* – їх акцентуаційні особливості.

Заслугове на увагу малочисельна група префіксально-суфіксальних дієслівних дериватів, мотивованих суфіксальними дієсловами із суфіксальними морфемами *-а-* та *-ш-* із семантикою родів дії. Дієслівні лексеми, що представляють південно-західні говірки української мови, частково уже ставали об'єктом акцентуаційних студій Л. Булаховського [1], Я. Закревської [4], Н. Марчук [12], В. Винницького [2] та Г. Кобирички [11]. Усі вони, крім Л. Булаховського, наголошують *на стабільності кореневої акцентуації*.

Особливості наголошування дієслівних дериватів у південно-західних діалектах, а саме: префіксально-суфіксальних – у говорах «західних (угорських) русинів» [6], суфіксальних – у наддністрянських говірках [7], атематичних – у бойківських [9], префіксально-суфіксальних – у гуцульських [8; 10] у порівнянні з південно-східними, варіантами української літературної мови та сучасною українською літературною мовою, – були предметом досліджень автора статті. Говірки ж Поділля, у географічних межах сьогоденної Вінницької і частково Хмельницької областей, – уперше.

*Наукова новизна роботи полягає в тому*, що вперше в українській діалектній акцентології системно досліджуються особливості наголошування дієслів у подільських говірках у порівнянні з іншими говорами української мови, у варіантах української літературної мови та сучасній українській літературній мові.

У текстах подільських говірок, на відміну від інших південно-західних, варіантів української літературної мови та сучасної української літературної мови, представлена незначна група префіксально-суфіксальних дієслівних утворень доконаного виду, у морфологічній структурі яких наявна суфіксальна морфема *-а-*, що зберігають кореневе наголошування мотивуючих основ недоконаного виду [2, 323] *зайїхали* [Гов. Івча Літин. Вінн.: 386]; *пуйїхаї* [Гов. Бирл. Бершад. Вінн.: 407]; *пуйїхала* [Гов. Носк., Жмер. Вінн.: 396]; *залаїяло* [Гов. Верн. Козятин. Вінн.: 383]; *пуйб'їдали* [Гов. Носк. Жмер. Вінн.: 395]; *посіпимо* «*притрусимо*» [Гов. Носк. Жмер. Вінн.: 397]; *пуч'їяала* [Гов. Гол. Іллін. Вінн.: 388]; *пос'їяали* [Гов. Ком. Він-й Вінн.: 391]; *посмікали* [Гов. Носк. Жмер. Вінн.: 394]; (*ни*) *потупати* [Гов. Верн. Козятин. Вінн.: 385].

В акцентуаційному аспекті цікавими виявилися похідні вербативи, мотивовані суфіксальними дериватами, що характеризуються родовою чи видовою грамами, закоріненими в праслов'янську мовну спільноту.

Оскільки говіркові тексти засвідчують обмежену кількість граматичних форм аналізованих дієслівних утворень, то аналіз їх акцентуації здійснюється через порівняння наголошених особливостей вербативів в інших діалектних варіантах української мови. Так, у досліджуваних говірках функціонують перфективні однокореневі деривати, представлені формами минулого й майбутнього часу з наголошеним коренем. Їх мотивуючі суфіксальні вербативи характеризуються семантикою родів дії, і також кореневою акцентуацією: *попа́дали* «упасти (про багатьох)»: /*попа́дали ми і то рачки почали ўже відла́зити*/ [Гов. Носк. Жмер. Вінн.: 398] / *попа́дут* < *попа́сти* «побачать, натраплять»: / *бу л'існика́м таке́ було́ указа́н'їя / шо́ йак ті́ки попа́дут то́ шоб здава́ли нас*/ [Гов. Носк. Жмер. Вінн.: 397]. Семантичні структури похідних вербативів, як і мотивуючих дієслів, у південно-західних говорах української мови, а також і в обидвох варіантах української літературної мови, зрештою й сучасній українській літературній мові, відзначаються продуктивністю та специфікою наголошування. Однак через втрату носіями говірок у мовленнєвій практиці семантики родів дії, а через це й відсутності в говірковому мовленні, як і в сучасній українській літературній мові, інфінітивної форми із одновекторною родовою семантикою (*па́сти*), укладачі лексикографічних джерел, що представляють бойківські, локальну марамороську говірку середньозакарпатського говору та буковинські говірки, при фіксації реєстрових та інших форм аналізованих мотивуючих вербативів засвідчують тільки коренево-флексійне їх наголошування, властиве для дієслів із одновекторною семантикою. Особові форми із різновекторною семантикою родів дії кореневого типу акцентуації в них не зафіксовані: *па́дати* «па́дати» [СБГ II: 33]; *па́дати, па́ду, -е́, па́дав, -ла*  $\diamond$  *s'n'ix паде́* «іде сніг»; *dosč паде́* «іде дощ» [СКУТГ: 132]; *па́дати, -ду, -деш*: 1. «па́дати». 2. *Паде́* «іти» (про дощ, сніг, град): *Ц'і́лий дин' паде́ дощч* [Саб.: 216].

У галицькому варіанті української літературної мови та буковинських говірках праслов'янський вербатив відбиває розширення семантичної структури, засвідчуючи й праслов'янську семантику, й кореневу акцентуацію, а в структурі фраземи – похідну, омонімію, зумовлену лексико-семантичними процесами: *па́дати, \*па́дати* – *коло чо́го* «запопа́дати» [Жел.: 596]; *па́дати, \*па́дати с тіла* «худнути»: *Сла́бий наш ді́д, нічо́ ни їст та́ й того́ па́дає с тіла, ослаба́є* [СБГГ: 376];

У галицькому варіанті української літературної мови, бойківських говірок та локальній закарпатській говірці аналізований вербатив з багатовекторною семантикою унаслідок постфіксальної деривації зазнав розширення семантичної структури без зміни акцентуації: *па́датися* «попа́датися» [Жел.: 596]; *па́датися* «трі́скатися» [СБГ II: 112], *па́датис'а, па́дес'а* «приходи́тися, доводи́тися»: *Она́ мин'і па́дес'а хресничкув*. Див. ще *упа́стися* [Саб.: 216]. Бойківські говірки в аналізованому постфіксальному дериваті потверджують процеси перфективації [3, 228]: *попа́датис'а* (про шкіру): *Ноги с'а попа́дали на сонці і в'їд води́* [СБГ II: 112].

Мотивуючий вербатив у лемківських говірках, що також виступають репрезентантом карпатської підгрупи говорів, в акцентуаційному аспекті не становить зацікавлення, оскільки лексеми означеного варіанта мови засвідчують характерний для нього тип наголошування: *па́дат* «іде дощ»: *Не піду́ до́мів, бо па́дат надво́ри; па́дати*:  $\diamond$  *па́дати на голову* «звалюватися на когонебудь (про нещастя)» [КСЛГ: 224].

Укладачі лексикографічних джерел, що представляють обидва варіанти української літературної мови, а також сучасну українську літературну мову, у похідному префіксально-суфіксальному вербативі з різновекторною семантикою потверджують омонімію лексико-семантичні відношення, що фомувалися в говірках, засобом диференціації для яких виступає коренево й суфіксальне наголошування: *попа́дати, ~ся; попада́ти* (кого що), *-ся* [Жел.: 702]; *попа́дати, -даємо, -ете* «упасти (про багатьох): Обидва *попадали мертві* (Стор. МПр.: 107); «*вживається в однині в безособовому значенні*»: *Инше попадало між тернину* (Св. Мр. IV: 7) [Грінч. III: 319]; *попа́дати, -даю, -еш* «попа́дати, захоплювати» [Грінч. III: 319]; *попа́дати, -аємо, -аєте*: 1. «упасти один за одним (про багатьох, багато чого-небудь)»: *Щоглу звалило, й на дно, вже водою залите, Снасті попадали* (Гомер «Одісея», перекл. Б. Тена 1963: 221). 2. «загинути, здохнути один за одним (про багатьох тварин)» [СУМ V II: 178]; *попа́дати, -аю, -аєш*: 1. «кидаючи щось або стріляючи, досягати цілі; влучати». 2. «опинятися в несприятливих обставинах, скрутному становищі». 3. «рухаючись, опинятися на чому-небудь, потрапляти в що-небудь». 4. «випадково зустрічатися, знаходитися, з'являтися; попадатися». 5. «переходити в чийсь користування, ставати чийось власністю; діставатися, перепадати». 7. діал. «впадати (у 3 знач.)» [СУМ VII: 178-180].

У бойківських говірках, як і варіантах української літературної мови, засвідчується префіксально-суфіксальний вербатив доконаного виду (*попа́сти*), що мотивується безпрефіксним праслов'янським дериватом із одновекторною семантикою родів дії (*па́сти*). У варіантах української літературної мови та сучасній українській літературній мові семантичні структури наведеного дієслівного утворення, як і аналізованого вище похідного омонімічного деривата із

суфіксальною акцентуацією, потверджують корелятивні видові відношення, засобом диференціації в яких виступає суфіксальна та коренево-флексійна акцентуація: **попа́сти**: 1. «*попасту*», «*потрапити*»: *Не по́пала н'ід корову, но по́пала н'ід бичка*. 2. «*натрапити*» [СВГ II: 113]; **попа́дати** (кого що) [Жел.: 702] / **попа́сти**, (*попа́ду, попа́деш*): 1. «*попа́дати*». 2. – *на що*. 3. – *ся* [Жел.: 702]; **попа́дати**, –*даю, -єш* «*попа́дати, захоплювати*» [Грінч. III: 319] / **попа́сти**, –*паду́, де́ш* «*попасти, піймати, захопити*» [Грінч. III: 319]; **попа́дати**, –*аю, -аєш* / **попа́сти**, –*аду́, -аде́ш* [СУМ VII: 178-180].

До речі, говірки російської мови засвідчують лексико-семантичну, словотвірно-граматичну та наголосову співвіднесеність аналізованих префіксально-суфіксальних дієслівних дериватів з південно-західними говорами української мови, особливо карпатської групи, варіантами української літературної мови та сучасною українською літературною мовою, у яких потверджується і смислорозрізнавальна функція наголосу: **попа́дуть** «*па́дуть или упасть во множ числе*»: *Книги попадали сз полки / попа́дуть, попа́сть куда* «*угодить, очутиться, быть, случиться*»: *Кз ночи не попадешъ вь деревню, далеко. Онъ подъ судъ попадетъ. Всякая дрянъ попадаетъ вь голову* «*бродитъ вь мысляхъ, одолеваетъ думку*» // **попа́дуть** чѣмъ во что «*улучать, уложать, потрафлять, умѣтитъ, ударитъ ізручь или броскомъ во что*»; «*зря, очертя голову, напропалу*», «*какъ-нибудь, кой-какъ*», «*подъ власть – ся, встрѣчатъся, быть находиму случайно*» // «*попасть противъ воли, быть пойману, захвачену, уличену*»: **Попадешъся ты мне!** [Даль III: 296-297].

Для дієслівних дериватів з праслов'янською семантикою родів дії в подільських говірках, як і в інших південно-західних говорах української мови, характерний не надто високий ступінь збереженості обидвох його компонентів. У досліджуваних текстах засвідчується префіксально-суфіксальний вербатив, мотивований праслов'янським суфіксальним дериватом з ітеративною семантикою, із суфіксальною акцентуацією, зумовленою наголосовими впливами південних говорів української мови та південно-східним варіантом української літературної мови: **пом'іна́ли**: / *ти́й уже пом'іна́ли (коноплі)* [Гов. Ком. Вінн–й Вінн.: 391]; **тіна́ти** «*м'яти; тіпати (терти) коноплі, льон для пряжі*» [Біл.-Нос.: 352]; **потіна́ти**, –*паю, -єш* «*потріпати, пошарпати*»: *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала* (Рудч. К. II: 44) [Грінч. III: 378]. Суфіксальний тип акцентуації мотивуючого вербатива в означених вище мовних стихіях сформувався, як потверджує ілюстративний матеріал «Етимологічного словника української мови», не без впливу говірок російської мови: **тіна́ти**; – р. [тепа́тъ] «*ударяти*», п. [сіера́ѣ] «*ударяти, бити*», ст. **тепа́с** «*бити, шмагати*», ч. **тепат** «*ударяти, бити*», слц. **тепат'** «*карбувати*», вл. **сера́с** «*кленати, тіпати*», нл. **сера́с** «*ударяти, тіпати*», полаб. **tipst** «*тіпати*», болг. **тепам** «*валяти (сукно); бити*», *вбивати; стукати, тупати (ногами)*; – псл. **\*tēpati** «*бити, ударяти*», що є ітеративом до **\*te(p)ti** «*ударити*» [ЕСУМ V: 580]. Фонетична оформлюваність обидвох дієслів, що характеризуються графемами родів дії, у більшості слов'янських мов потверджує таки кореневий тип наголошування.

Суфіксальна його акцентуація характеризується похідністю, оскільки мотивуючий суфіксальний (безпрефіксний) вербатив навіть в означеному варіанті української мови засвідчується з двояким наголошуванням (кореневим і суфіксальним), до того ж з перевагою кореневого: **тіпа́ти**, –*паю, -єш*: 1. «*смикати, трусити*»: **Тіпати за бороду** (ХС IV: 23). 2. «*зі зміненім наголосом; тіпати* «*очищати коноплі, льон*» (Рудч. К. I: 161. Чуб. VII: 409. Вас.: 200). 3. «*труситися (від пропасниці)*»: *Щодня двома й трьома нападами тіпає його пропасниця* (Харк. г.). 4. «*бити*» [Грінч. IV: 266].

Лексикографічні джерела, що репрезентують наддністрянські, гуцульські й бойківські говірки, які належать до інших двох груп говорів південно-західного наріччя, системно відбивають кореневий тип наголошування мотивуючого й похідного вербативів: **ты́пати** *коноплі* [ГБ: 297]; **тіпа́ти**, –*ає* «*оббивати коноплі; тіпати*» [НРС: 253]; **tipaty: kipaty** «*międlic, oscieruwać*» (Len): **kipajut' na tertyciach** (Коб **tipaty**) [SHJ: 238]; **тіпа́ти** = *теребити; «очищати від костриці (коноплі, льон)*» [МСГГ: 192]. Постфіксація означених вербативів, як й аналізованих вище, не спричиняла акцентуаційних зрушень: **потіпа́тися** «*покрутитися*»: **Пот'іпатса с'уди-туды тай назад л'агайе** [СВГ II: 125].

Припускаємо, що ідея соборності української мови керувала С. Недільським при роботі над другим томом «Малорусько-німецького словаря», оскільки мотивуюче дієслівне утворення він подає тільки із суфіксальним наголошуванням, абсолютно відмінним від його акцентуації в означених вище говорах південно-західного наріччя: **тіпа́ти** [Жел.: 967].

На період укладання одинадцятитомового «Словника української мови» у мовленнєвій практиці українців побутували обидва акцентні варіанти (кореневий і суфіксальний) аналізованого дієслова, що, на думку його укладачів, як і шеститомового «Українсько-російського словника», набули статусу окремих дієслівних лексем: **потіпа́ти** і **потіпа́ти**. Правда, вербатив з кореневим типом акцентуації в одинадцятитомовому лексикографічному джерелі характеризується

згортанням семантики, а стилістична його маркованість «розм.» potwierджує звуженість вжитку та ймовірну співвіднесеність з наголосовою його нормою в південно-західних говорах української мови. Дієслівний дериват із суфіксальним наголошуванням potwierджує, навпаки, розширення семантичної структури та співвіднесеність з акцентуаційною нормою, закріпленою в південно-східному варіанті української літературної мови: *potínati*, *-aю*, *-aеш*, розм. «*тіпати якийсь час*» [СУМ VII: 410]; *potínáti*, *-aю*, *-aеш*: 1. «*очистити від сторонніх домішок, тіпанням усе або багато чогось (стебла льону, конопель)*»: *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, potínala* (Сл. Гр.). 2. перен. «*побити кого-небудь (звичайно палкою)*». 3. «*зробити виснаженням, підтоптаням, пошарпаням*» [СУМ VII: 410]. Західнослов'янські, як і південнослов'янські мови, за матеріалами «Етимологічного словника української мови», до аналізованого вище дієслова послідовно зберігають раритетний, навіть для південно-західних говорів української мови, окрім бойківських, дериваційний корелят з графемою цілеспрямованості родів дії, що характеризується, як і аналізований вище дієслівний дериват, коренево-флексійним типом акцентуації: *tépsti*, *terú*, *-é*, *t'ip*, *teplá* «*риту землю (про курей)*»; *po=tépsti*, *po=terú*, *-é*, *po=t'ip*, *po=teplá* «*розриту землю (про курей)*» [СКУТГ: 185]. Однак «Малорусько-німецький словарь» представляє його, за аналогією до південно-східних говорів української мови, зі зміщеною на інфінітивний суфікс акцентуацією, перевівши таким чином лексему до іншого, суфіксально-флексійного (С1Ф), типу акцентуації: *menú*, *menú*, *menéu* (В) [Нед.: 957]; [*menú*] «*бити, трясти, мучити*» (Шейк., Нед.), [*тінтися*] «*трястися (на возі і под.)*», [*тінстися*] «*сильно трясти; шукати*» (ЛексПол.), *tináti* «*бити, лущувати; очищати від костриці*», *tináti* «*трясти*», *tináтися*, *тіннути*, *тінонутти*; – р. [*menú*] «*бити*», др. *metu* «*тс.*», п. ст. *tepać* «*бити, шмагати*», ч. *terat* «*бити*», слц. *Terat'*, вл. *cépać*, нл. *sepaś* «*тс.*», полаб. *tipst* «*tináti*», болг. *menam* «*валяти (сукно); бити*», м. *mena* «*бити*», схв. *těncu* «*бити; збовтувати, збивати*», слн. *těpsti* «*бити, шмагати*»; – псл. *\*te(p)ti* «*бити*», *\*těpati* (ітератив) [ЕСУМ V: 548].

Хоча в текстах подільських говірок, на відміну від інших південно-західних говорів української мови, представлена незначна група префіксально-суфіксальних дієслівних дериватів доконаного виду із суфіксальною морфемою *-a-*, що зберігають кореневу чи суфіксальну акцентуацію мотивуючих безпрефіксних вербативів, однак системний аналіз семантико-граматичних та акцентуаційних процесів похідних і мотивуючих вербативів potwierджує «перехідний» їх характер у структурі говорів української мови.

У південно-західних говорах української мови серед аналізованих дієслів виокремлюються утворення, мотивовані суфіксальними (безпрефіксними) дериватами із різновекторною та одновекторною семантикою родів дії, що сягають праслов'янської мовної спільноти. Мотивуючі вербативи із багатовекторною графемою характеризуються продуктивністю морфологічної та лексико-семантичної деривації, що супроводжується збереженням давньої кореневої акцентуації (або її зміщенням на суфіксальну морфему).

Незважаючи на те що говіркове мовлення непослідовно засвідчує мотивуючі дієслівні деривати з одновекторною семантикою родів дії, однак похідні їх вербативи potwierджують збереженість коренево-флексійного типу акцентуації. Лексико-семантичні процеси, що відбувалися в структурі аналізованих префіксально-суфіксальних вербативів в історичному розвитку діалектних утворень, убезпечили їм граматичну й лексико-семантичну кореляцію, диференціаційним засобом у яких виступає наголос. Префіксально-суфіксальні дієслівні деривати, мотивовані суфіксальними утвореннями з різновекторною семантикою родів дії, характеризуються графемою недоконаного виду й похідною, суфіксальною, акцентуацією, а вербативи, мотивовані дієсловами з одновекторною семантикою, характеризується графемою доконаного виду й коренево-флексійним типом наголошування, або новітнім суфіксально-флексійним (С1Ф).

Результати дослідження можуть бути використані для опису акцентної системи дієслів південно-західних говорів; нагромадження матеріалів для potwierдження мовної й культурної єдності всіх етнічних утворень української нації незалежно від місця їх компактного проживання; визначення місця і ролі подільських говірок, як й інших південно-західних, у процесі формування акцентної системи дієслів сучасної української літературної мови; укладання акцентологічного словника наголосової системи діалектних дієслів української мови та монографічного опису наголосової системи дієслів південно-західних говорів української мови.

#### Список умовних скорочень джерел

1. Б.-Нос. – Білецький-Носенко П. Словник української мови /П. Білецький-Носенко / Підготував до видання В. В. Німчук; [відп. ред. К. К. Цілуйко]. – К.: Наук. думка, 1966. – 424 с.
2. Гов. – Говори української мови (збірник текстів). – Київ: Наук. думка, 1977. – 590 с.
3. ГВ – Верхратський І. Говір батюків //Збірник філологічної секції. – Львів, 1912. –Т. 15. – 308 с. Словарець. – С. 251–306.

4. Грінч. – Грінченко Б. Словарь української мови: У 4-х томах / [Упор. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. Надруковано з видання 1907 – 1909 рр. фотомеханічним способом]. – К.: В – во АН УРСР, 1958. – Т. III. – 506 с. – IV. – 563с.
5. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У VII – и т.: К.: Наук. думка, 2006. – Т. V. – 703с.
6. Жел. – Желеховський Є., Недільський С. Малоруско-німецький словар: У II – х т. [Фотопердрук з післясловом Олекси Горбача]. – Мюнхен: Monachii, 1982. – ТТ. I – II. – 1117 с.
7. КСЛГ – Пиртей П. Короткий словник лемківських говірок. – I. – Франківськ: Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.
8. МСГГ – Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до Словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / [укл. Ю. Піпаш, Б. Галас]. – Ужгород: Графіка, 2005. – 266 с.
9. НРГ – Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило [відп. ред. Л. Полюга, Н. Хобзей]. – Львів – Нью-Йорк: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с. «Діалектологічна скриня»).
10. Саб. – Сабодаш І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Іван Сабодаш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 478с.
11. СБГ – Онишкевим М. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984. – Ч. I. – 495 с.
12. СБГГ – Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
13. СГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відповідальний редактор Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
14. СУМ – Словник української мови: в 11-ти т. / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1974. – Т. V. – 840 с.; 1975. – Т. VII. – 832с.
15. Даль – Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4-х т. / В. И. Даль. – М.: Русский язык, 1980 – 1979. – Т. III. – 555 с.
16. СКУТГ – Словарь карпатоукраинского торуньского говора / Ответственный ред. А. Ф. Журавлев. – М.: ИС РАН, 2001. – 216 с.
17. SHJ – Jan Janów. Słownik huculski [text] / Opracował i przygotował do druku Janusz Rieger / Jan Janów. – Krakow: Wyd-wo naukowe DWN, 2001. – 302 s.

#### Список використаних джерел

1. Булаховський Л. Український літературний наголос (характеристика норми) / Л. А. Булаховський. – Київ – Львів: Рад. школа, 1947. – 54 с.
2. Винницький В. Українська акцентна система: становлення, розвиток / Василь Винницький. – Львів: Біблос, 2002. – 576с.
3. Вихованець І., Городенська К. Творення видових пар / Іван Вихованець, Катерина Городенська // Іван Вихованець, Катерина Городенська. Теоретична морфологія української мови. – К.: Пульсари, 2004. – 398 с.
4. Закревська Я. Система особових форм дієслова в західних говорах української мови (Теперішній час) / Закревська Я. В. // Українська лінгвістична географія. – К.: Наук. думка, 1966. – С. 132–139.
5. Жилко Ф. Нариси з діалектології української мови. – Видання друге (перероблене) / Ф.Т. Жилко; – К.: Наукова думка, 1966. – 308 с.
6. Іваночко К. Акцентуація префіксально-суфіксальних дієслів у говорах «західних (угорських) русинів» (на матеріалі етнографічних та діалектологічних студій В. Гнатюка) / Костянтин Іваночко // Мовознавчі студії. Випуск II (За матеріалами Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75 – річчя відзначення професора Мар'яна Демського). – Дрогобич: Посвіт, 2010. – С. 163-172.
7. Іваночко К. Акцентуація суфіксальних дієслів акцентного типу К у наддністрянських говірках / Костянтин Іваночко // Мовознавчі студії. Випуск III (За матеріалами Міжнародної наукової конференції на пошану 100–річчя від дня народження професора Гаврила Шила). – Дрогобич: Швидкодрук, 2010. – С. 107-123.
8. Іваночко К. Кореневе наголошування префіксально-суфіксальних дієслів з суфіксальною морфемою -а- в гуцульських говірках (на матеріалі словника Я. Закревської «Гуцульські говірки») / Іваночко Костянтин // Проблеми гуманітарних наук: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Випуск 28. Філологія. – С. 88-108.
9. Іваночко К. Наголошування дієслова *бути* в бойківських говірках / К. М. Іваночко // Лінгвістика: Збірник наукових праць Луганського національного університету імені Тараса

Шевченка. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – Випуск № 1 (25). – С. 87-99.

10. Іваночко К. Кореневе наголошування префіксально-суфіксальних дієслів з суфіксальною морфемою *-и-* в гуцульських говірках (на матеріалі словника Я. Закревської «Гуцульські говірки») / Костянтин Іваночко // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – Випуск XXXII – XXXIII. – С. 135-145.
11. Кобирилка Г. Літературно-діалектна взаємодія південно-західних говорів та питання норми на акцентному рівні / Галина Кобирилка // Мовознавчі студії. – Випуск 3. Діалект у лінгвокультурному просторі (За матеріалами Міжнародної наукової конференції на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила). – Дрогобич: Швидкодрук, 2010. – С. 129-137.
12. Марчук Н. Акцентуація основних форм дієслів у говорах української мови / Марчук Н. Й. // XIV Республіканська діалектологічна нарада. Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1977. – С. 50-52.
13. Шило Г. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. – Львів, 1957. – 253с.

*Summary.* The paper analyzes the features of emphasizing these verbs, motivated suffix derivatives from Proto-Slavic tribes of semantics in Podolsk dialects (based on dialect texts) compared with their emphases in other dialects, variants Ukrainian literary language and modern Ukrainian language. The basis of the analyses put derivational and grammatical and lexical-semantic features. Transitional nature of the Podolsk dialects insured analyzed verbatis correlation with accentuation accentuation of the south-western and south-eastern dialects of Ukrainian language, with the advantage of the former.

*Keywords:* accentuation, Podolsk dialects, accent type correlation, the semantics of the families.

УДК 811'161.2+81'373:001.4

В.Л. Іващенко, Н.О. Яценко

## УКРАЇНСЬКЕ КОМУНІКАТИВНЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО НА СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ТЛІ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТЬ)

*Здійснено спробу проаналізувати основні напрями теоретичних досліджень в українському комунікативному термінознавстві на тлі слов'янського досвіду кінця ХХ – початку ХХІ ст. Інвентаризовано й систематизовано фундаментальні дослідження слов'янських термінологів за основними (парадигмальним, крос-парадигмальним, аспектуальним, крос-аспектуальним) напрямками. У цьому ж контексті систематизовано й праці українських дослідників, розпрацьовано визначення комунікативного термінознавства.*

**Ключові слова:** українське термінознавство, комунікативне термінознавство, функціональний / функціонально-комунікативний, комунікативно-стилістичний, когнітивно-комунікативний напрям.

Проблематика комунікативного термінознавства усе частіше привертає увагу дослідників. Сам термін *комунікативне термінознавство*, який запропонував свого часу ще в 1991 р. І. Р. Мархасєв [6], якнайкраще визначає все розмаїття наукових пошуків в контексті і традиційної (системно-структурної), і функціональної, і когнітивної (за визначенням Л. О. Манерко та О. Й. Голованової, когнітивно-комунікативної [5; 2]) дослідницьких парадигм, зокрема: термін у мові професійної комунікації, термін у професійному тексті / дискурсі, текст / дискурс як одна з форм професійної комунікації, термін і текст у професійній комунікації, професійна комунікація в тексті, термін // текст / дискурс і професійна мовна особистість, функціонально-стилістичні особливості терміна і жанрово-стильова специфіка професійної комунікації, термінологічна і професійна компетенція в професійній внутрішньомовній та міжмовній комунікації, термін і професійне знання тощо.

Отже, **комунікативне термінознавство** можна визначити як галузь термінознавства, один із його аспектуальних напрямів дослідження, сформований на основі теоретичних положень комунікативної лінгвістики, зокрема теорії комунікації в її тісній взаємодії із теорією інформації, теорією мовленнєвих актів, теорією мовленнєвої діяльності тощо, адаптованих до